עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"א מהלכות שקלים הלכה ט]:

תורה אור השלם

1. לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לכסא וישיבם לנצח ויגבהו: איוב לו ז
2. ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה: בראשית כט יב
3. עם נבר תתבר ועם עקש תתפל: שמואל ב כב כו
4. ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני: בראשית כט כה
5. ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתנות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל: שמואל א י טז
6. ואם אסורים בזקים ילכדון בחבלי עני: איוב לו ח
7. אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו: אסתר ב כ
8. בימים ההם ומרדכי ישב בשער המלך קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף ויבקשו לשלח יד במלך אחשורש: אסתר ב כא
9. ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו איש כחלמו פתר: בראשית מא יב
10. ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: אסתר ב כב
11. ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך: אסתר ב כג
12. אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו: אסתר ג א
13. כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים ורעות שמרון כי פעלו שקר וגנב יבוא פשט גדוד בחוץ: הושע ז א
14. ונגף יי את מצרים נגף ורפוא ושבו עד יי ונעתר להם ורפאם: ישעיהו יט כב
15. ויבז בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי: אסתר ג ו
16. בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: אסתר ג ז
17. ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שנות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שוה להניחם: אסתר ג ח
18. אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גנזי המלך: אסתר ג ט
19. ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך: אסתר ג יא

לא יגרע מצדיק עיניו. נותן עיניו במעשה הצדיקים לשלם להם (ג) אף לימים רבים מדה במדה: **זכתה ויצא ממנה שאול.** שהיה צנוע: **זכה ויצאת ממנו אסתר.** בתרגום של מגילה(ט) מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד בנימין וכתיב היא אסתר בת דודו(י) ואין לו ראיה אחרת בכתובים שיצאה משאול: **מסרתן.** ללאה והוא צניעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין: **שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו.** וסיפיה דקרא ויושיבם לנצח ויגבהו והיינו גדולה לדורות: **ואם הגים דעתו כו'.** הכי סמכי קראי ויושיבם לנצח ויגבהו ואם אסורים בזקים על ידי שמגביהין עצמן באין לידי עניות ויסורים: **וטובלת.** מחמת נקיות שלא תהא מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשורוש: **אדון על עבדיו.** ויקצוף פרעה על שני סריסיו(כ): **לשון טורסי.** שם מקום: **לא ראינו שינה.** מתוך שכיבתה חביבה עליו היה מרבה בתשמיש ולאו לשתות: **משמרתי ומשמרתך.** אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת: ה"ג **אחר הדברים האלה גדל המלך(ל) את המן וגו'.** בתר בגתן ותרש כתיב: וקא בעי הש"ס **אחר מאי.** מה העיד עליו הכתוב שלא גידלו עד שבא מעשה הזה: **אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה.**

[1]לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהית' בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר (א)ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב [2]ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא אמר לה מינסבא לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה (א) אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין [3]עם נבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה (ב)מסר לה סימנים כי מטא ליליא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב [4]ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב [5]ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל (ב) זכה ויצאת ממנו אסתר (ג)ואמר רבי אלעזר כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר [1]ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו') ואם הגים דעתו הקב"ה משפילו שנאמר [6]ואם אסורים בזקים וגו' [7]ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים [7]כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (ד)(משמיה דרב) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי [8]בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר [9]ושם אתנו נער עברי וגו' עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי [א] דכתיב[10] ויודע הדבר למרדכי וגו' (ה)אמר רבי יוחנן בגתן ותרש שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב [11]ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן [12]אחר הדברים האלה (ו)(אחר מאי) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר [13]כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר [14]ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא [15]ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים [16]הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע (ז)שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד [17]ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר איכא הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו [18]אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן (ח)באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים [19]ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

משל

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. ואם תאמר והא לא הוי' שם הבחנת שלש' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מלוי אצלה וי"ל שהיתה משמשת במוך:

הכסף נתון לך. גימטריא דהכסף עולה הע"ן רמז לו שיתלה עליו(מ):

העמידה לבא לאחר זמן: **כרפאי לישראל.** ואחר כך נגלה עון אפרים ע"י מכה שאני מביא עליהן: **הפיל פור.** ומהו פור הוא הגורל מיום ליום באיזו יום יפול הגורל וכן מחודש לחודש והגורל של כולן הטיל ביום אחד ונפל לו הגורל על (ד) אחד: **בשבעה באדר מת משה.** שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד) לא תחסר למפרע שלשים יום באבלו של משה ושלשה ימים שהכינו להם צידה שנאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשה ימים אתם עוברים וגו' (שם א) הרי בשבעה באדר מת משה: **ובשבעה באדר נולד.** דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנותי(נ). כדאי הלידה שתכפר על המיתה: **איש בהו רבנן.** מתשובתו של המן אנו למדין שכך היה אחשורוש משיבו: **קרחה אני עושה במלכותך.** שמלכות אחת מליאה מהם: **מדינתא.** מדינה קטנה: **ולא נסבי מינן.** נשים: **ואת דתי המלך אינם עושים.** אונגריות ומסים וגולגליות וארנונות אין נותנין: **דמפקי ליה לשתא בשה"י פה"י.** שבת היום פסח היום ואנו אסורים במלאכה: **אין שוה.** אין נאה ואין חשש להניחן: **משמיעין.** בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש: **ועל הכלאים.** שגדלו הזרעים קצת וניכר ניכר ועוקרין אותן משדותיהן בהכרזת בית דין:

משל

מסורת הש"ס

(א) ב"ב קכג. ע"ש, (ב) פ"א וכי מטא ההוא יומא מעייל לה לגבך מה עשה יעקב מסר, (ג) [זבחים קב. ע"ש], (ד) [ילקוט וכעי' ליתא], (ה) [לעיל ז. ע"ש], (ו) [ילקוט ליתא מלי אחר], (ז) [קדושין לח. סוטה יג:], (ח) שקלים פ"א מ"א לקמן כט. מ"ק ו., (ט) [תרגום שני ב ה], (י) [אסתר ב], (כ) [בראשית מ], (ל) [אחשורוש], (מ) [סוטה יג:], (נ) עיין תוספות לקמן טו. ד"ה ודמי וכו'.

גליון הש"ס

גמ' שני טרסיים. עי' חולין דף נז ע"ב תד"ה מטלית:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לה אי רמאי הוא אחיו אנא ברמאות: (ב) שם אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת ואמר רבי אלעזר וכו' שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויושיבם לנצח: (ג) רש"י ד"ה לא יגרע וכו' לשלם להן גמולן אף לימים: (ד) ד"ה הפיל פור וכו' הגורל על אדר הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דכתיב) תו"מ:

רבינו חננאל

אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך. פי' אמר לו אני אשמור משמרתי בתחילת הלילה עד החק שאנו קבועים ואשמ[ו]ר עוד ממך בחצי הלילה במשמרתך. ועשו כך, ונתבקש במשמרתו שבתחילת הלילה. שכל שומר בתחילת הלילה כשיעמוד אחר לשמור, ישן מי שכבר שמר, ונמצא זה (ו)שומר שלא במשמרתו, לפיכך נתבררה עליו העיצה. אין הקב"ה מכה את ישראל עד שבורא להן רפואה, שנ' כרפאי לישראל וגו'.

מוסף רש"י

מסר לה סימנים. מסר לה יעקב סימנין לרחל שתאמר לו בלילה כשככה (רשב"ם ב"ב קכג.). **והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה.** כל מיטי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת (במדבר ג ז ועי' רש"י ע"ז לח: שפי' שומרי הסף שומרי הכלים וחי"א מהרש"א כאן). **בשבעה באדר מת משה.** בפ"ק דקדושין (לח.) ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור, וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו' וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, לא תחסר ל"ג למפרע, תמצא שבשבעה באדר מת משה, ומנין שבשבעה באדר נולד, שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' מה ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי (סוטה יב:). **משמיעין על השקלים.** בהכרזת בית דין (לקמן כט.) שיהו ישראל מביאין תרומת שקלים וכונסין דכתיב בחדשו לחדשי השנה, חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה (חולין [illegible]). **ועל הכלאים.** משמיעין שלא יזרעו כלאים (שם [illegible]) או: לעקור כלאי הזורעים הניכרין בין התבואה (לקמן כט:).